

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΤΕΥΧΟΣ 26 - ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ '80 - 40 ΔΡΧ.

**ΓΙΑΝΝΗΣ
ΧΡΗΣΤΟΥ**

DOORS
ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑ

**Το "WALL,"
των PINK FLOYD**

**ΜΙΚΗΣ
ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ**
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

6LHM79

Μίκης

...Τά παιδιά δηλαδή θά πάνε νά φωνάζουνε «Κάτω η αντίδραση» και μετά θά πάνε στό κλάμπ νά χορεύουνε Disco. Κι άν κάνουν τελικά τήν επανάσταση, μετά θά χορεύουνε Disco...

Θεοδωράκης

Ο Μίκης Θεοδωράκης δέν χρειάζεται ιδιαίτερη παρουσίαση.

Τό τί είναι και ποιός είναι, τό γνωρίζει όλος ο κόσμος και οι γνώμες πού έχει σχηματίσει ο καθένας γιά τό έργο και τήν προσφορά του στην Ελληνική μουσική πραγματικότητα είναι από «πρώτο χέρι».

Αφορμή γιά τή συνέντευξη πού πήραμε από τόν Μ. Θεοδωράκη, στάθηκαν δύο σημαντικά γεγονότα:

● Οι τρείς συναυλίες πού έδωσε από τό πάνθημον τής Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών, μέ τέσσερα έργα δικά του, τήν «Παιμενική» τού Μπετόβεν και τή Συμφωνία αριθ. 35 τού Μότσαρτ, και

● Η εικασαετία πού έκλεισε ο συνθέτης στην διακογραφία, παρουσιάζοντας πάνω από 200 (διακόσιους) δίσκους μακράς διάρκειας! Βέβαια πολλοί απ' αυτούς είναι επανεκτελέσεις από διαφορετικούς τραγουδιστές κι ανσάμπλ, αλλά τό φαινόμενο και μόνο τών διακοσιών L.P. δίσκων — απ' ό τι τουλάχιστον εμείς γνωρίζουμε — είναι μοναδικό σέ παγκόσμια κλίμακα. (Η πλήρης διακογραφία τού Μ. Θ. δημοσιεύεται σέ άλλες σελίδες).

Στή συνέντευξη του δημοσιεύουμε παρακάτω ο Μίκης Θεοδωράκης μιλάει γιά όλη τή μουσική του πορεία, γιά τούς μουσικούς του στόχους, στη δεκαετία του '80 και γιά τίς διευθύνσεις τών έργων του στην ΚΟΑ.

κ. Θεοδωράκη κλείσατε 20 χρόνια διακογραφικής παρουσίας. Τι έχετε νά πείτε γιά όλο αυτό τό μουσικό έργο πού αφήσατε πάνω στην έντεχνη λαϊκή μουσική;

«Πιστεύω ότι στό βάθος δέν ολοκλήρωσα αυτό πού ήθελα κι αυτό, λόγω τής Χούντας...

Η Χούντα μάς βρήκε ακριβώς τή στιγμή τής ανθοφορίας. Πάνω στην ανθοφορία ήρθε τό χαλάζι κι η καταπίδα. Όλο αυτό τό πείραμα πού έγινε, δέν ήταν φυσικά εγκεφαλικό. Έγινε αυθόρμητα, θάλεγα αναγκαστικά κι έχει τό εφές γνώρισμα. Δημιουργήθηκε ένας ζωντανός και γόνιμος διάλογος ανάμεσα στους δημιουργούς και στό κοινό - λαό. Χωρίς νά τό καταλά-

βουν τό δυό αυτό μέρη, υπήκαν σέ μία διαδικασία, μέ αποτέλεσμα κάθε καινούριο έργο νά υπάρχει ήδη από πριν μέσα στή σκέψη τού κόσμου. Ο κόσμος περιμενε τό επόμενο βήμα πού πλαθότανε συνεχώς μέ τήν πλατειά επαφή πού είχαμε μαζί του.

Έτσι, λοιπόν, δημιουργήθηκε ένα κοινό.

Στήν αρχή ήταν πολύ λίγος, αλλά συνεχώς άρχισε ν' απλώνεται ώσπου γύρω στό '66, μπορούμε νά πούμε ότι είχαμε όλο τό λαό μαζί, πάνω σέ μία ποιότητα φυσικά. Η επαφή τού κοινού μέ τή μουσική ήταν ολοκληρωμένο φαινόμενο. Όταν πήγαινε σέ μία συναυλία ολοκληρώνότανε όχι μόνο στις αισθηματικές του αναζητήσεις, αλλά και στις ψυχολογικές του και στις ιδεολογικές του αναζητήσεις. Ήταν δηλαδή ένα σύνολο ολοκληρωμένων επαφών.

Χαρακτηριστικό είναι τό πώς ο κόσμος περιμενε τό «Άβιον Εστία».

Όταν βγήκε σέ δίσκο ο «Επιτάφιος», ο Γιώργος Σεφέρης εντυπωσιάστηκε και ενδιαφέρθηκε νά συμμετάσχει. Θυμάμαι ότι ήταν μαζί μου σέ μία πρόβα πρόβα τού μπάλετου τής «Αντιγόνης» στό Λονδίνο και ευθύς μετά μου έδωσε ποιήματά του, ελπίζοντας ότι θά κάνω κάτι πάνω σ' αυτά όπως μέ τόν «Επιτάφιο» πού Γιάννη Ρίτσου. Βέβαια ο Σεφέρης είχε μία αριστοκρατική στάση και δέν ήθελε μουζούκια...όπως και ο Ρίτσος «έξ άλλου»...

Τό «Επιφώνεα» τού Σεφέρη τό έκανα όταν πήγα στό Παρίσι. Όταν βγήκαν σέ δίσκο, προστέθηκε και ο Οδυσσέας Ελύτης... Θυμάμαι ήμασταν στου Λουμίνι, στό όρθιο. Είχε ακούσει τόν «Επιτάφιο» και τό «Επιφώνεα» και μου λέει:

— Βγάζω ένα βιβλίο, πού πιστεύω ότι πάει πολύ μέ τή μουσική σας.

Τόν παρακλίσα νά μου τό στείλει στό Παρίσι. Μετά δύο μήνες έλαβα τό «Άβιον Εστία».

Θέλω νά πω ότι τό φαινόμενο τής Έντεχνης Λαϊκής μουσικής, ερέθιζε τούς ποιητές μας.

Κι δά' αυτό γινόταν τελείως φυσιολογικά...

Τή μουσική γιά τό «Άβιον Εστία» τήν έγραφα τό 1960 κι όταν ήρθα στην Αθήνα τό είπα στό Γιώργο Πηλιό, πού έπαιξε σημαντικό ρόλο στην υπέρσωση τής μουσικής μου. Πρέπει νά σου πω ότι εκείνη τήν εποχή — όπως ήταν φυσικό — είχα δεχθεί πολλά καταπιναστικά πυρά από πολύ κόσμο και από μία μερίδα τού τύπου. Ήταν όμως ορισμένοι νέοι δημοσιογράφοι — τού τότε — όπως ο Γιώργος Πηλιός και ο Βαγγέλης Ψυρράκης πού έπαιξαν ρόλο σημαντικό στό δική μου υπόθεση. Έγραψαν στό ΝΕΑ ότι μελλοποίησα τό «Άβιον Εστία»... και θυμάμαι ότι ο κόσμος περιμενε πότε θά κυκλοφορήσει. Γάστως

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

δέν θεωρούσα ούτε τον εαυτό μου ούτε και το κοινό ότι ήμασταν ώριμοι για ένα τέτοιο άλμα. Γι αυτό ενώ το έγγραφο τ' '60, το ολοκλήρωσα και το εμφάνισα τ' '64. Το «Άξιον Εστί» ήρθε σαν ώριμος καρπός και όταν βγήκε, ο κόσμος το ήξερε πιά χωρίς να το έχει ακούσει...

ΟΙ ΚΥΚΛΟΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

Οι μεγάλοι σταθμοί είναι Επιτάφιος – Επιφάνεια – Λιποτάκτες, τρεις παράμοιοι κύκλοι. Πάντα δούλευα σε δύο κατευθύνσεις. Από τη μία με μεγάλες θεματικές ενότητες, θεματικά και μουσικά, όπως το «Αρχιπέλαγος» και η «Πολιτεία» και από την άλλη με άλλους κύκλους που ήταν ουσιαστικά η επαφή μου με τον μεγάλο κόσμο.

Η πρώτη μεγάλη επιτυχία ήταν το «Μάνα μου και Παναγιά» σε μικρά δίσκα και το «Βράχο – βράχο» με τον Καζαντζίδη. Ακολουθεί το «Μαργαρίτα – Μαργαρίτ» και η «Μυρτιά» που ήταν μεγάλη επιτυχία. Την τραγούδησε η Γιοβάννα, η Μαίρη Λίνα κι ο Μπιθικώτσης σε μικρά δισκάκια, όπως τον «Επιτάφιο» τον τραγούδησε η Μαίρη Λίνα, η Μαύσχουρα και ο Μπιθικώτσης. Μετά ήταν το «Σέ πότισα ροδόσταμο» κι ο «Καμήλα»...

Παράλληλα προωθούσα τα άλλα τραγούδια. Εκείνη την εποχή με ενδιέφερε ν' αποδείξω ότι το έντεχνο λαϊκό τραγούδι, έχει την ίδια σημασία που είχε πριν από ένα ή δύο αιώνες το λήγερη στην κεντρική Ευρώπη. Ότι είναι δηλαδή ένα ολοκληρωμένο έργο σοβαρό με όλα τα στοιχεία που μπορεί να έχει η παράδοση η σημερινή.

Το γεγονός ότι είναι πάρα πολύ δημοφιλές, τού δίνει δύο όψεις. Η μία είναι ότι λειτουργούσε στον κόσμο. Από την άλλη μεριά επειδή λειτουργούσε στον κόσμο, θεωρούνται ότι είναι καταναλωτικά είδη και ότι είναι εύκολα. Κι αυτό γιατί τραγουδούνται στις ταβέρνες... Αλλά και τ' λήγερη κάποτε τ' τραγουδούσαν στις ταβέρνες. Και ο Σούμπερτ έπαιρνε τραγούδια από ταβέρνες.

Γι' αυτό το λόγο θέλησα να δώσω αυτά τ' τραγούδια σε κύκλους και μέσα από λαϊκές συναυλίες. Έτσι τα τραγούδια δέν χάνουν την ενότητά τους. Έπειτα ήταν η παρουσίασή τους στη Λαϊκή Συναυλία. Πρώτη φορά γινόταν Λαϊκή Συναυλία στην Ελλάδα. Ο θεσμός αυτός έγινε από αντίδραση γιατί απαγόρευαν τη μουσική μου από το ραδιοφωνικό ακόμα και από τ' τζούκ – μποξ. Πήγαιναν οι ασφαλίτες και βγάζαν τους δίσκους μου από τ' τζούκ – μποξ...

Δέν είχα άλλο μέσο επαφής με τον κόσμο κι έτσι έπρεπε να κάνω κάτι. Αυτό εξυμνητούσε και τη γενικότερη θεωρία μου και ιδεολογία μου για την επαφή πρόσωπο με πρόσωπο των δημιουργών με τον κόσμο.

Γι' αυτό έπαιρνα μαζί μου και τους ποιητές όταν μπορούσα και ήθελον οι οποίοι απήγγελλαν τους στίχους.

Όλο αυτό το τελετουργικό επηρέασε τον κόσμο. Κατάλαβαν ότι δέν ήρθε να πει μια ρετινόνα για να ξεχάσει...

Όταν με ρώτησαν τη διαφορά ανάμεσα στον λαϊκό και στο ελαφρό τραγούδι τούς είπα ότι, το ελαφρό μός κάνει να ξεχνάμε, ενώ το λαϊκό μός κάνει να θυμώμαστε.

Είναι τεράστια η διαφορά ανάμεσα στα δύο αυτά είδη. Χωρίς ν' αρνούμαι τη σημασία της λησμονιάς, τ' να θυμάσαι όμως είναι μεγάλο πράγμα. Μπαίνεις στο χώρο της ιστορικής μνήμης, της κοινωνικής ιδεολογίας.

ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Μεγάλος σταθμός ήταν η Λαϊκή Συναυλία εκείνη την εποχή.

Το επόμενο βήμα ήταν τ' πέρασμα στο θέατρο. Στο θέατρο η μουσική πέρασε με δύο τρόπους. Ο ένας ήταν η επιθεώρηση.

Μία ανανέωση της επιθεώρησης έγινε τ' '62 με την «Ομορφιά Πόλις» τού Χατζιδάκι σε σκηνοθεσία Κακογιάννη και κείμενα τού Μπόστ, και η «Μαγική Πόλις» που κάναμε μαζί με τον Χατζιδάκι τ' '63

Προσπαθήσαμε να δώσουμε στην επιθεώρηση ένα διαφορετικό περιεχόμενο, πιά μουσικό, πιά ποιητικό... Είχε τεράστια απήχηση εκείνη την εποχή. Ήταν ένας σταθμός.

Από την άλλη μεριά ήταν η μουσική για τ' θεατρικά έργα «Ένας Όμηρος» και «Γεγονιά των αγγέλων». Εκεί υπήρχαν τραγούδια οργανικά, όπως τ' «Έκτιστος» τ' στρώμα σου για δύο», τ' «Δόξα τ' Θεού», τ' «Γελαστό παιδί»...

Μία άλλη προσπάθεια ήταν τ' «Τραγούδι τού νεκρού αδελφού», όπου θέλησα να ενώσω τη λαϊκή παράδοση με τ' λαϊκό μύθο. Κάτι σαν λαϊκή όπερα ή λαϊκή τραγωδία. Οι ζωντανοί μύθοι σε Ελληνική κλίμακα – για μένα – ήταν ο Εμφύλιος πόλεμος. Δηλαδή ο δεξιός, ο αριστερός, ο χωροφύλακας ο προδότης, η μάνα, ο πατέρας, τ' αδελφά που σκοτώνονται, ο λαϊκός τραγουδιστής, η γενοκία, η κατοχή...

Ο μύθος δέν είναι αστυνομικό μυθιστόρημα. Η τραγωδία, ξέρεις πού θά καταλήξει. Κι όμως την παρακολουθείς. Αυτό κάναμε στο «Νεκρό αδελφό». Όταν έβγαινε ο αριστερός, ξέραμε ότι αυτός θά εκτελεστεί...

Μάλιστα ακολουθήθηκε όλη η διαδικασία της τραγωδίας, όπως η είσοδος τού χορού. Για μένα ο χορός είναι ο λαϊκός τραγουδιστής και τ' λαϊκά όργανα. Ο λαϊκός τραγουδιστής όταν πρωτοβγαίνει, με τ' πρώτο τραγούδι λέει στον κόσμο τ' τι θά συμβεί. Όπως τ' «Δωο γιους είχες μανούλα μου», πού εκθέτει τις μεγάλες γραμμές τού έργου. Τό τραγούδι ήταν δεμένο στο πιά κώλυμα που στηρίζει τη γέφυρα δηλαδή τ' έργο.

...Στις λαϊκές συναυλίες δίναμε πάντα ένα 30 ή 40% στην Αριστερά... Και βλέπετε σήμερα τούς παλιούς ιδεολογικούς να θέλουν 50 ή 70 χιλιάρια για να πάνε σε μία γιορτή της τάδε νεολαίας. Πού είναι η ιδεολογία τους;

Τό τραγούδι τού Νεκρού Αδελφού» χτυπήθηκε και ιδιαιτέρως από την ηγεσία της Αριστεράς, γιατί τ' σύνθημα της ενότητας σε εθνική βάση, επρόκειτο να τ' θυμηθούν οι ίδιοι ηγέτες ύστερα από 10 χρόνια... Για μένα ο χωροφύλακας δέν είναι θύτης αλλά όργανο. Άλλος είναι ο θύτης. Ο χωροφύλακας και ο οποιοσδήποτε δεξιός απέναντι άνθρωπος, είναι κι αυτός ένα όργανο και θύμα. Επομένως εκεί θά γίνει η συμφιλίωση. Γιατί αν υποθέσουμε ότι τ' τάδε κόμμα της δεξιάς πήρε τ' 50% και οι άλλοι τ' 50% είναι προδότες, τότε χαθήκαμε.

Αυτό τ' είδαμε μέσα στη Χούντα, πού όλοι αυτοί οι άνθρωποι παραμέλησαν τ' κομματικά τους, για τ' τον κοινό αγώνα. Συμφωνήσαμε όλοι ότι από κάτω – κάτω είμαστε δημοκράτες. Συμφωνήσαμε κι αυτό φάνηκε πολλές φορές.

Κάτι τέτοιο πήγα να πω με τ' «Νεκρό Αδελφό» και τ' έργο χτυπήθηκε.

Παρ' όλ' αυτά ο κόσμος τ' αγάπησε. Μετά απ' αυτό τ' έργο και τ' «Άξιον Εστί», οι δρόμοι ήταν ανοιχτοί και τ' κοινό ήταν πιά έτοιμο.

Φτάσαμε σ' ένα τέτοιο θαύμα να έχουμε μία Λαϊκή Τέχνη, η οποία λειτουργούσε καθημερινά μέσα στους χώρους της δουλειάς, της σπουδής, της γενοκίας...

Δέν πρέπει να ξεχνάμε ότι η Τέχνη είναι ένα λειτουργήμα που έχει ανάγκη να στηριχτεί κάπου για να μπορέσει να εκφραστεί. Υπάρχουν τ' θέατρα, υπάρχουν οι κρατικές ορχή-

στρες, υπάρχουν τὰ ραδιόφωνα. Όλ' αυτά έχουν γίνει κάτω από τήν επίδραση τής τέχνης.

Εμείς όμως πηγαίναμε και παίζαμε στους συνοικιακούς κινηματογράφους ή σέ κάποιο θέατρο ευκαιριακά κάποια Δευτέρα. Όλη αυτή τήν εποχή, πότε ήμουν απαγορευμένος, πότε επιτρεπόμενος, μέχρι τό ' 67 πού απαγορεύτηκα έτσι κι αλλιώς.

Και τώρα ακόμα απαγορεύουν. Δεν τό λένε φυσικά, αλλά και τώρα απαγορεύουν... Στην τηλεόραση υπάρχει απαγορευτική διαταγή. Υπάρχει λίστα. Αυτό τό έχουμε καταγγείλει, αλλά κανείς, ούτε ο Τύπος τής Αντιπολίτευσης δείχνει ενδιαφέρον για τέτοια μικροπράγματα.

ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

Η λαϊκή μουσική είχε τούς δικούς της ναούς, τής ταβέρνας. Η ταβέρνα ξεκίνησε όμορφα. Τά παλιά μουζουζιξάδικα ήταν όμορφα. Όταν όμως πήκε τó ενέονα, τά ηλεκτρικά μουζουζάκια και οι μεγαλοαστοί τά πράγματα άρχισαν νά εκφυλίζονται. Πήραν τόν ήχο τού μουζουκίου, χωρίς νά πάρουν τήν ψυχή του. Επειδή τó μουζουκί έχει μιά επιτυχία, βάζουν παντού μουζουκί. Τό μουζουκί δέν είναι όμως μόνο ο ήχος του. Είναι μιά τεχνολογία μιά αισθητική, ένα στυλ και μιά ιδεολογία.

Αυτοί τ' άφησαν όλ' αυτά και πήραν μόνο τόν ήχο του... Όταν μπήκε μέσα τó Κολωνάκι, άλλαξε η νοοτροπία. Ακόμα και ο ίδιος ο Χιώτης, αυτός ο μέγας, άρχισε νά παίζει τσά-τα. Κανένας δέν έπαιζε μουζουκί καλύτερα απ' τó Χιώτη. Σταμάτησε όμως νά παίζει ζεμπέκικο, γιατί όπως μού έλεγε η Μαιρη Λίντα, η πελατεία του ήταν γούνερα. Αυτό πού λέμε σήμερα μουζουκοταγκά.

Έπρεπε λοιπόν νά φτιάξουμε μιά νέα υποδομή. Ένας μεγάλος

σταθμός ήταν τότε τó Πολιτιστικό κέντρο τού Πειραιά.

Η άποψη μου ήταν ότι, φυσικός χώρος για τó νέο είδος πρέπει νάναη η αυτοδίοικηση. Αφού είχαμε Δήμους προοδευτικούς — δημοκρατικούς, εκεί με τή βοήθειά τους νά δημιουργήσουμε πολιτιστικά κέντρα ανεξάρτητα από τó κατεστημένο και εκεί μέσα ν' αναζητήσουμε νέες μορφές επαφής και έκφρασης.

Είχαμε τήν τύχη νά πάρουμε τó Δημοτικό Θέατρο τού Πειραιά, δημιουργήσαμε και τήν Μικρή Ορχήστρα Αθηνών τó ' 62, η οποία έγινε Συμφωνική τού Πειραιά τó ' 66. Έτσι δέν αφήσαμε τή μεγάλη κληρονομιά, γιατί ο Βιβάλντι, ο Μπάχ κλπ. ήταν για τó ακροατήριο ζωντανοί συνθέτες.

Ο κύριος Βιβάλντι, ο κύριος Μπάχ, έχουν γράψει για ΣΑΣ τή μουσική αυτή. Μή περιμένεται από τούς άλλους νά σας δώσουν αυτό πού σας ανήκει, τούς έλεγα.

Κάναμε πρέσ κόφερανς με τήν ορχήστρα και καλέσαμε τó φοιτητικά και τά εργατικά σωματεία κι ο κόσμος πήρε τήν ορχήστρα σάν κίνημα.

Στόν Πειραιά, στήν Κοκκινιά, στό Αγρίνιο, στις γειτονιές όπου πηγαίναμε, ο κόσμος τόνιωσε αλλιώς, γιατί ο άνθρωπος δέν ακούει μόνο με τ' αυτιά, αλλά και με τή φαντασία του.

Όταν βλέπει έναν άνθρωπο δικό του πού τόν ξέρει, τότε αυτό πού παίζει τά θεωρεί κι αυτός σιγά - σιγά δικά του.

Κάθε μέρα κάναμε και μιά εκδήλωση. Είχαμε τή συμφωνική ορχήστρα, είχαμε χορωδία με 60 μέλη, είχαμε τή μικρή λαϊκή ορχήστρα με μόνιμους διευθυντές τόν Λοΐζο και τόν Λεωντή...

Πέρα απ' αυτές τίσ εκδηλώσεις, είχαμε και τά σεμινάρια για μιά ελληνική μουσική, για ένα Ελληνικό θέατρο, για μιά Ελληνική ποίηση... Όλοι οι τεχνίτες αυτήν τών ειδών ερχόταν εκεί

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

και μιλούσαν με τον κόσμο επάνω στις εμπειρίες τους.

Ήταν ένα εργαστήρι, μία κυψέλη. Ο κόσμος ερχόταν κι άκουγε πράγματα δικά του κι έλεγε δικές του απόψεις. Στις αρχές του '67 το πείραμα του Πειραιά απλώθηκε σ' όλη την Ελλάδα. Ο Δήμαρχος Καβάλλας ήθελε να κάνει πολιτιστικό κέντρο, ο Άννινος στην Πάτρα το ίδιο, ο Δήμαρχος της Λάρισας επίσης και ο Πλυτός ακόμη στην Αθήνα, ήθελε να το επαναλάβει.

Η ΕΦΤΑΕΤΙΑ...

Εκεί πάνω ήρθε η Χούντα...

Είχαμε δημιουργήσει τον «Μουσικό Αύγουστο» στο Λυκαβίτσο, είχαμε κάνει την πρώτη εβδομάδα κι ετοιμάζαμε τη δεύτερη... Η πρόσκληση του κόσμου ήταν φοβερή, ήταν πολύ όμορφη. Δέν ήρθε ο κόσμος από περιέργεια. Ήταν μέσα στην υπόθεση, η ψυχή του κόσμου ήταν σαν ένα πουλί που σπαρταρούσε...

Εκεί πάνω ήρθε η Χούντα.

Μπήκε στο Πολιτιστικό κέντρο του Πειραιά και τάσπασε όλα. Μέχρι τις πάρτες ασίασε. Τέτοια ήταν η μανία τους.

Εγώ συνέχισα να μιλάω πιά σε μονολόγους γιατί ήμουν στην παρανομία, ήμουν στη φυλακή.

Χαρακτηριστικό είναι ότι στη φυλακή έγραψα την «Κατάσταση Πολιορκίας» το «Εμφάνεια Αβέρωφ» και μετά στη Ζάτωνα έγραψα 11 κύκλους, το «Γενεαλόγιο Εμβραθίριο», το «Μιλώ» και το «Χάρη» του Αναγνωστάκη. Μεγάλα έργα, αλλά την εποχή εκείνη, ο κόσμος δεν μπορούσε να τ' αφομοιώσει με μία εκπομπή του Λονδίνου ή του Παρισιού. Εν τω μεταξύ η Χούντα χτύπησε τα τραγούδια μου, αλλά επειδή το δικό μου τραγούδι είχε πάει φέρα μέσ' τον κόσμο, έπρεπε να βρεθούν απομιμήσεις κι' αυτό ήταν ίσως το μεγαλύτερο πλήγμα που δέχτηκε η μουσική μου.

Βγήκα απομιμήσεις τής μουσικής μου, οι οποίες όλο και χειροτέρευαν... Βγήκαν νέοι συνθέτες, νέοι τραγουδιστές οι οποίοι σεμνά ακολούθησαν αυτό το δρόμο, αλλά όταν εγώ ήμουν φυλακή κλπ. και ενώ συνέχιζα αυτό το δρόμο, αυτοί αναμασούσαν το παλιό.

Μόλις τώρα με τούς ΤΡΕΙΣ ΚΥΚΛΟΥΣ και τη Ζορμπαλά αισθανόταν την ανάγκη να δώσω αυτά τα έργα με μία άλλη ενορχήστρωση. Με κατηγορήσαν συχνά ότι δεν πρόσεξα το μέρος το ενορχηστρωτικό. Νομίζω ότι ήταν άτυχη η κατηγορία τους. Και παρ' ότι έκανα μεγάλη χρήση του μουζουκίου, όταν αισθανόταν την ανάγκη να δώσω κι άλλα πράγματα έβαλα όλα σχεδόν τα όργανα, από βιολοντέλλο μέχρι φλάουτο. Το Σαντούρι το κλαρίνο το τσέμπολο, το τσέλο, το φλάουτο, ακόμη και τα βιολιά, μπήκαν για πρώτη φορά στη λαϊκή μουσική μέσα στους «Κύκλους» μου.

Πρέπει να πω όμως ότι έδωσα μεγάλη σημασία στο μουζούκι.

Σ' όλη αυτή την προσπάθεια των 20 χρόνων, τα στοιχεία ήταν: Η φωνή του λαϊκού τραγουδιστή, η λαϊκή ορχήστρα και παράλληλα η ποίηση και φυσικά η μελωδία η οποία έβγαине μέσα απ' το λαϊκό τραγούδι.

Μετά τη Χούντα περίμενα ότι ο κόσμος θα πλησιάζει τα καινούργια έργα, όσα έγραψα στις φυλακές και στην εξορία, γιατί είχα υπ' όψη μου το λαό που άφησα στις 21 Απριλίου του '67. Έπεσα σε πολλά πράγματα έξω και όχι μόνο στο θέμα τής μουσικής, αλλά και στο θέμα τής πολιτικής.

Επειδή ζούσα σε άλλο περιβάλλον – παρανομία, απομόνωση, φυλακή, εξορία, εξωτερικό – το έργο μου είχε μία μεγάλη κινητικότητα, είχε μία μεγάλη αισιοδοξία, μία μεγάλη δύναμη, μία αγωνιστικότητα.

Εγώ τον Παπαδόπουλο δεν τον είδα ποτέ πάνω απ' μένα, τον έβλεπα πάντα κάτω από πόδια μου. Στην Ασφάλεια, κλεισμένος μέσα στο κελί μου έλεγα στο Λαμπρού: «Σε λυπάμαι, σε βλέπω φυλακισμένο μέσα σε μία πελώρια φυλακή» (γεννησάντος την Ελλάδα) και το πιστεύα αυτό που έλεγα. Έβλεπα ότι είχα απήχηση μέσα στο λαϊκό κίνημα και με το κίνημα των Λαμπράκιδων που ήταν ένα κίνημα ΕΓΓΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ με όλη τη σημασία τής λέξης.

Οι Λαμπράκιδες απέβλεπαν στη ρήξη κι αυτή η ρήξη είχε δύο μορφές. Μία πολιτική - επαναστατική και μία ψυχολογική - αισθητική. Την πρώτη την προετοιμάζεις και δημιουργείται κάτω από ορισμένες ιστορικές συνθήκες. Και είναι κοινωνική επανάσταση, ενώ τη δεύτερη την κάνεις κάθε μέρα.

Αυτό το στοιχείο νομίζω, ότι λείπει από τις σημερινές Νεολαίες. Έχουν δηλαδή μία προοπτική μίας επαναστατικής αλλαγής ως πούμε, που είναι νόμιμο και ωραίο, αλλά λείπει το στοιχείο τής καθημερινής ρήξης.

Και όταν λέω καθημερινή ρήξη, δεν εννοώ την σκέτη καταγγελία του κατεστημένου τής αντίδρασης και λοιπά... Ένω μια διαδικασία θετική, δική σου, που εκ των πραγμάτων σε κάνει να είσαι σε θέση υπεροχής, αποκτώντας μία δική σου προσωπικότητα, μία δική σου οντότητα πιο δική σου αισθητική, μία δική σου πλέον στάση ζωής καθημερινή.

Εκ των πραγμάτων εσύ αρνείσαι το άλλο. Όμως ψυχολογικά βρίσκεισαι κάτω από τη καταπιεστική πυρά μίας αντίδρα-

... Μετά τη Χούντα περίμενα ότι ο κόσμος θα πλησιάζει τα καινούργια έργα, όσα έγραψα στη φυλακή και στην εξορία γιατί είχα υπ' όψη μου το λαό που άφησα στις 21 Απριλίου του '67... Έπεσα σε πολλά πράγματα έξω και όχι μόνο στο θέμα τής μουσικής αλλά και στο θέμα τής πολιτικής...

σης η οποία με το κάλυμμα του Αμερικανισμού, τής πόπ και τής DISCO σε αφομοιώνει.

Τα παιδιά δηλαδή θα πάνε θα φωνάζουν: «Κάτω η αντίδραση» και μετά θα πάνε στο κλάμπ να χορεύουν DISCO Κι' αν κάνουν τελικά την επανάσταση, μετά θα χορεύουν DISCO...

Γιατί αυτή τη στιγμή τούς λείπει το στοιχείο το άλλο, που είναι πολυσύνθετο.

Εμείς, δεν κάναμε απλώς την λέσχη πολιτισμού και μήχανα τα παιδιά μέσα να διαβάσουν βιβλία και μ' αυτά να γίνουν καλύτερη η νά ακούσουν μουσική. Όχι. Γίνονταν μία καθημερινή διαδικασία. Έκαναν καθημερινές επιλογές, με διάφορα όπλα. Ιδεολογικά, ψυχολογικά, αλλά και αισθητικά. Είχαν το τραγούδι, τον ποιητή, μία στάση ζωής και την περιφάνεια ότι είναι διάδοχοι μιας φοβερής παράδοσης. Μίας αισθητικής που κάνει έργα τα οποία επηρεάζουν κι' όλους.

Τα τραγούδια μας επιρρέαζαν ακόμα και τη Δεξιά. Οι χωροφύλακες τραγουδούσαν τα τραγούδια μας. Ακόμα και η χούντα. Στην ασφάλεια κάτω στο υπόγειο, τραγουδούσαν οι αγωνιστές τραγουδία μου, αλλά και οι χωροφύλακες απέναντί τους μου τραγουδούσαν. Δηλαδή είχαν διαβρωθεί. Σήμερα γίνεται το αντίθετο.

Εκείνο που είχαμε πετύχει τότε, ήταν το πνέμα τής πολιτιστικής με την κοινωνική επανάσταση. Για μένα δεν μπορεί να υπάρξει αλλαγή αν αυτή η κοινωνική αλλαγή δεν ερραβολαστεί με πολιτιστική αλλαγή. Αν υποστέθει οι αλλαγές μηχανισμούς, χωρίς να επιβάλλει τη δική σου ιδεολογία, τότε δεν κά-

νεες τίποτ' άλλο παρά νά είσαι ο διαχειριστής μιάς άλλης ιδεολογίας.

Αυτή η ιδεολογία δέν είναι μόνο ένα εγκεφαλικό κατασκευάσμα, όπως νά διαβάσεις πέντε κιτάπια τού Μάρξ άς πούμε. Είναι μιά καθημερινή στήση ζωής, η οποία ολοκληρώνεται κυρίως μέσα στό φαινόμενο τής αισθητικής. Τέτοιο ρόλο, παίξει κυρίως τó τραγούδι. Τό υποτιμούμε και ξεχνάμε ότι η ανθρωπότητα φτιάχτηκε μέ τραγούδι. Οτι ο άνθρωπος φτιάχτει τó τραγούδι. Μέ τó τραγούδι πού δίνει ένας λαός φτιάχτει αισθητικά και τή γενιά του γιατί αυτό τó τραγούδι βγαίνει από τήν ψυχή τού λαού και φτιάχτει τήν ψυχή τού λαού.

Αυτά τó όπλα τά μεγάλα τά είχαμε μέχρι τó '67. Βέβαια «αυτοί» βγάλανε τά συμπερασμά τους, τά οποία ισχύουν και τώρα. Λένε:

«Θ' αφήσουμε νά γίνει πάλι ένα τέτοιο κίνημα πολιτιστικό πού θάχει τέτοιες πολιτικές επιπτώσεις, ώστε ν' αναγκαστούμε σέ μιά άλλη δυσκολία νά βγάλουμε τήν Νο 13 διαταγή τού Αγγελή και νά υλοποιουόμαστε ολόκληρη σιδερόφραχτη δικτατορία μέ τάνκς και ν' απαγορεύουμε τραγούδια.»

15 χρόνια φυλακή έφαγε η φοιτητή Σταθοπούλου — η πρώτη ποιητή τó '67 — γιατί βρέθηκε δίσκος μου επάνω στό πικάπ της. Από εκεί και πέρα οι ποινές έπεφταν βροχή. Γελοιοποιήθηκαν αυτοί, αλλά κατάλαβαν τί όπλο ήταν τó τραγούδι γιά τόν κόσμο. Δέν θέλουν νά ξαναγίνει αυτό κι έχουν κάθε συμφέρον νά τó σπάσουν.

Και τó σπάνε μ' αυτό τόν τρόπο πού γίνεται σήμερα, στόν οποίο δυστυχώς συμμετέχουν και συνθέτες. Σήμερα η άρχουσα τάξη κερδίζει πουλώνοντας τά ταρατατζούμ και τά μουζικοκαταγκά. Και βγάξει λεφτά η άρχουσα τάξη από εκεί ενώ ταυτόχρονα απασχυνώνει τόν κόσμο, κερδίζοντας και ιδεολογικά και πολιτικά.

Τώρα πιά ξέρει ότι: Μπορεί νά βγάξει λεφτά από τούς δικούς μας, αλλά συγχρόνως είναι σά νά πουλούν τó σκονί πού θά τήν κρεμάσουν.

Τό κίνημα όμως θά εξακολουθήσει, δέν μπορούν νά κάνουν τίποτα. Αν είμαστε όλοι ενωμένοι και άν αυτό τó κίνημα συνεχιστεί, δέν μπορούν νά κάνουν τίποτα.

«ΣΥΝΑΔΕΛΦΙΚΑ»...

Η αντίδραση ήρθε μέσα από τίς δικές μας τάξεις και δυστυχώς όλο ήταν οι αιτίες τής κακοδομίας αυτής: Η προσωπική φιλοδοξία — κι' αυτό τó καταλογίζω στους συναδέλφους πού φθόνος, ζήλεια κ.α — και κι από τήν άλλη μεριά τó κομματικό συμφέροντα.

Η Αριστερά είχε αυτή τήν τρομερή — και όχι ακίνδυνη — κρίση. Εγώ ήμουν ανεξάρτητος, δέν είχα προσχωρήσει σέ κανένα — και όλοι είχαν βάλει σκοπό νά μ' εξοντώσουν. Νά εξοντώσουν κυρίως τήν έπίδρασή μου μέσα στή νεολαία, πού ξεκινούσε από τή μουσική.

Γιά νά χτυπηθεί λοιπόν η μουσική μου έπρεπε νά γίνουν δύο πράγματα. Η μέ κάθε τρόπο συκοφάντηση τού έργου μου και τó νά βγάλουν νέοι άνθρωποι οι οποίοι παίρνωσαν τά δικά μου χνόρια νά κάνουν κάτι άλλο, νά κάνουν βιομηχανία και νά βγάλουν νέα είδωλα... Λές και τά είδωλα κατασκευάζονται μέσα σέ γραφεία και δέν είναι τó αποτέλεσμα μιάς μακρόχρονης ζωής.

Γιά νά φτιαχτεί ένας Τσιτσάνης πρέπει νά περάσουν 200 χρόνια και βάλω... δέν γίνεται έτσι αυτό τά πράγματα.

Στ'ην προσπάθεια τής έντεχνης λαϊκής μουσικής ο καθένας έχει ένα μερίδιο ευθύνης και ένα μερίδιο βάρους. Λοιπόν τó δικό μου έργο έχει ένα βάρος. Τό γεγονός, πού θέλησαν νά τó βγάλουν έξω τελείως είχε σάν αποτέλεσμα νά χαθεί η ισορροπία και νά μπάρει η υπόθεση.

Βλέπω στό περιοδικό, ακόμα και στό «Αντί» τήν αντιμετώ-

πιού μου σάν συνθέτη. Η δισκογραφία μου γίνεται μ' ένα τρόπο αχαράκτιστο σάν νά ξεκινάω αυτή τή στιγμή ή σάν νά είμαι ένας άνθρωπος πού άν έκανε κάτι, τó έκανε από σύμπτωση. Κάποιος Κωνσταντίνος έγραφε σ' ένα περιοδικό καταλυτικά. Ο Μάνος Ελευθερίου πάλι, πού εγώ τόν ανέδειξα, έγραφε στό «Αντί» εμετικά...

Είναι ορισμένες οξύτητες έγω από τήν πραγματικότητα Ανθρωπιάς πού θέλουν νά κάνουν κριτική αλλά άγαντα τó έργο μου. Δέν ξέρουν τίποτα και στοιχειοθετούν μιά φοβερή πολεμική εναντίον μου.

Μέ πικράνουν. Όταν μάλιστα βγαίνεις μέσα από τά βάθη τής χούντας κι έχεις τήν εντύπωση ότι πρόσφερες κάτι, αισθάνεσαι μιά πικρα. Αλλά τó κακό πού γίνεται σέ μένα δέν είναι τίποτα μπροστά στό κακό πού γίνεται σέ όλους. Όλοι σήμερα ψάχνουν γιά τó Ελληνικό τραγούδι. Μέ τούς δεύτερους από μένα συνθέτες έχω συνδεθεί προσωπικά και έκανα ότι μπορούσα εκείνη τήν εποχή γιά νά τούς βοηθήσω, γιατί πίστευα ότι πρέπει νά υπάρξουμε όλοι γιά νά γίνει ένα κίνημα. Κί' όμως μέ χτύπησαν. Τους είπα ότι κόβοντας εμένα, κόβουν μέ τó πριόνι τó κλαδί πού κάθονται. Όταν γύρισα από τήν εξορία, πρότεινα στους συνθέτες νά κάνουμε μαζί μιά ομάδα. Νά δημιουργήσουμε μιά λαϊκή μουσική κίνηση, ένα λαϊκό Ωδέιο.

Ενας συνθέτης τότε μού λέει:

« — Όχι μόνο δέν θά συνεργαστούμε μαζί σου, αλλά θά ενωθούμε όλοι μαζί γιά νά σέ τσακίσουμε.»

Όταν τάκουσα τó έχασα...

Ενας άνθρωπος πού ξεκίνησε μέσα από τó σπίτι μου, πού διέυθυνα εγώ τó πρώτο του έργο και πού τόν πρωτοπάγη σέ εταιρία δίσκων... Δέν θέλω νά πω ονόματα, αλλά από τó χεράκι έναν-έναν τους πήλωνα στίς εταιρίες και μάλιστα τούς έβαζα σέ διαφορετικές γιά νά υπάρχει άμικλα μεταξύ τών εταιρειών.

Κι έρχεται αυτός και μού λέει ότι θά ενωθούνε γιά νά μ' εξοντώσουν.

Κι από εκεί αρχίζει τó κακό, γιατί παράλληλα άγαντα αμέσως όλοι «επαναστάτες»...

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

Εμεις κάποτε όταν δεν υπήρχαν φεστιβάλ της Νεολοίας δεν παίρναμε ποτέ ούτε μία πεντάρα από την Αριστερά Και στις λαϊκές συναυλίες διναμε πάντα ένα 30% ή 40% στην Αριστερά. Όταν όλες εμείς εννοώ λαϊκοί μουσικοί και τραγουδιστές χωρίς επαναστατικούς τίτλους.

Και βλέπεις σήμερα τούς επολύ ιδεολόγους να θέλουνε 50 ή 70 χιλιάρα για να πάνε σε μία γιορτή της τάδε νεολοίας. Πού είναι η ιδεολογία τους;

Εγινε εμπόριο πιά. Το αποτέλεσμα είναι να μην έχει πιά αντικειμενικά κριτήρια ο νέος που είναι οργανωμένος στο τάδε κόμμα, αλλά να το βλέπει συνισθηματικά, ότι ο τάδε συνθέτης είναι του κόμματος και να τον αγοράζει. Αγοράζοντας όμως δίσκους με κριτήρια όχι αισθητικά, αρχίζει η παραμόρφωση, η διαστρέβλωση. Πολλές σούπες κυκλοφόρησαν που είχαν επαναστατικές φράσεις, αλλά από μουσική άποψη θά λέγαμε ότι είναι αντιδραστικές...

Πήγα τους προάλλες στο Πολυτεχνείο και είδα το πρόσωπο τών παιδιών... Είχαν μία θλίψη. Δεν είδα εκείνη τή χαρά, τή ζωντανία που είχαν άλλοτε. Ο νέος επειδή είναι άπολος και ζει στο μέλλον, θά μπορούσε να οικοδομήσει τον ψυχισμό του, μόνο όταν πατάει με τὰ δυο πόδια πάνω στη γή, πάνω στην πραγματικότητα.

Εδώ έγιναν τεχνητές ψεύτικες απογειώσεις! Θέλησαν να τόν ενθουσιάσουν με συνθήματα και τώρα βλέπει ότι τα συνθήματα αυτά έγιναν κουρέλια Στη μουσική ήταν ακόμη χειρότερα, διότι υπήρχε πιά η διάβρωση πέντε χρόνων. Δεν άφρασαν το νέο να πάει να πάρει ένα δίσκο, ένα τραγούδι σύμφωνα με το δικό του ένστικτο. Τόν καθοδηγούσαν.

Από τήν Κολούμια μου είναι ότι έρχονταν κομματικές νεολοίες και έπαιρναν κάθε τόσο 5.000 δίσκους...

Ο νέος δεν αγοράζε πιά με κριτήρια δικά του αλλά με κριτήρια κομματικής σκοπιμότητας.

Το αποτέλεσμα ήταν να γίνει μία σαλάτα μέσα στις ψυχές του κόσμου.

Το δίσκο μου δεν τόν ακούσαν καν, γιατί ήμουν καταραμένος και προδοτής αλλά και παρακαωσμένος και ξεπερασμένος Σκέψου να δεις. Εκεί βρισκόμαστε. . .

Ποιοί είναι οι μουσικοί σας στόχοι για τή δεκαετία πού έρχεται;

Έχω σαν σχέση με τήν όλη μου πορεία. Αποφάσισα να γίνω μουσικός το 1940. Στην Τριπολιθού μου ήμουν υπήρχε μόνο ένα πιάνο. Ραδιόφωνο δεν είχαμε. Η μόνη μουσική πού ξέραμε ήταν η εκκλησιαστική. Ήταν και η χωριάδα, ο μουσικός όμιλος Τριπολιθούς.

Είχα τήν τύχη να έχω ένα μονογράφο ενός θείου μου και επειδή εκείνη τήν εποχή οι μόνοι δίσκοι πού υπήρχαν ήτανε τζάζ, είχα τήν τύχη να μεγαλώσω με τήν τζάζ. Άκουγα δίσκους τής δεκαετίας 1920 - 1930. Μιά άλλη πηγή ήταν οι όπερες. Επίσης Στράους, Βάλς όπως και ορισμένα Ελληνικά τραγούδια τής εποχής εκείνης.

Όταν ξεκίνησαν να γράφω μουσική έγραφα τραγούδια. Μετά το '42 άρχισα να μελετώ συμφωνική μουσική και το '43 πήγα στο Ωδείο Αθηνών. Ασχολήθηκα με συμφωνικά έργα, γιά ορχήστρα και γιά μουσική δραματική μέχρι περίπου και το 1960. Χωρίς διακοπή, παρ' όλης τής δυσκολίας τής εποχής εκείνης συνεχίσια. Η πρώτη περίοδος αρχίζει το '44 - 45 πού εγγραφα το πρώτο μου έργο γιά ορχήστρα και τελειώνει με τήν Πρώτη μου Συμφωνία (1948 - 52).

Το 1954 πηγαίνω στο Παρίσι. Αυτή είναι η δεύτερη συμφωνική μου περίοδος. Ξεκινώ με τήν 1η Σουίτα γιά ορχή-

στρα και πιάνο και τελειώνω με τήν «Αντιγόνη». Έχουμε έπειτα τή Μετασυμφωνική περίοδο. Πιστεύω ότι ο ήχος και η τεχνική τής μουσικής πρέπει να ταχθούν στην ψυχή και στο πνεύμα τής δικής μας παράδοσης, τής ζωντανής Παράδοσης, το Άξον Εστί. Όταν έβαλα μέσα τα βιολιά, προσπαθώ να μη θυμίζουν τίποτα από Δυτική Ευρώπη. Πολλές φορές τὰ χρησιμοποιώ σαν κρατική λύρα.

Δηλαδή η μετασυμφωνική μουσική είναι ένα βήμα παραπέρα από τήν συμφωνική μου περίοδο του Παρισιού. Στο Παρίσι μπορώ να πω ότι ήμουν περισσότερο Ευρωπαϊκός και λιγότερο Έλληνας, ενώ στο «Άξον Εστί» είμαι μόνο Έλληνας.

Αυτό θέλω να διατηρήσω και τώρα. Γιά να το κάνω όμως αυτό χρειάζονται και υλικές προϋποθέσεις. Δηλαδή πώς μπορώ να καθίσω να δουλέψω 18 μήνες, δυό χρόνια γιά ένα έργο πού δεν θά ακουστεί; Έχω στο συρτάρι μου παρτιτούρες άπαιχτες εδώ και 25 - 30 χρόνια. Φυσικά τήν εποχή εκείνη είχα άλλες δυνατότητες. Σήμερα η κατάσταση είναι διαφορετική. Δεν έχω και τήν δύναμη να απομνησθώ και να κάνω το έργο και να περιμένω, γιατί έχω καλομάθει. Θέλω να κάνω το έργο και ν' ακούγεται αμέσως. Να παίζει αμέσως. Αυτό έκανα παλιά στον Πειραιά φτιάχνοντας μία ορχήστρα δική μου, με μία χωριάδα και μπορούσα να ξέρω ότι αυτό το έργο σε 5 - 6 μήνες θά παιχθεί.

Θέλω να πω, ότι τώρα μετά από 35 χρόνια, διέυθηνα τήν Κρατική Ορχήστρα Αθηνών. Μετά το δεύτερο κοντατόρο, σήμερα σηκώθηκα πρωί - πρωί και μετά από χρόνια σκέψιμα και γράφω μία συμφωνία... Ήταν όμωσα η ψυχολογική επίδραση ενός βιώματος, ενός έργου σαν τήν «Αντιγόνη» πού τήν έγραψα το '59 και τήν διέυθηνα το '79... Μετά 20 χρόνια.

Το διέυθηνα γιά πρώτη φορά σ' ένα Ελληνικό κοινό. Αυτό το πράγμα έχει όμωσα ψυχολογικές συνέπειες επάνω μου σαν συνθέτη. Αυτή τή στιγμή σκέφτομαι πλέον τή Δεύτερη Συμφωνία, η οποία θά είναι σε νέα μοναξιά. Δεν ξέρω πού θά με βγάλουν. Ξέρω όμως ότι μεγάλο ρόλο θά παίζει μέσα τής η ποίηση. Ίσως η συμφωνία να είναι πάνω στην ποίηση του «κατά Σοδοουκίαιων» του φίλου μου τού Μιχάλη Καταραού. Γιά να κάνω μία συμφωνία, πρέπει να ωφεληθώμε από τς φόρμες τού κύκλου τραγουδιού, τού λαϊκού ορατόριου, τής λαϊκής όπερας. Αυτό τὰ πράγματα πρέπει να δούμε. Αυτή είναι η μεγάλη φιλοδοξία μου. Να έχω μία ορχήστρα ώστε να μπορούσα να δωθώ με τούς μουσικούς. Μασέτρος δεν γίνεται μέσα σε μία μέρα.

Η κινιστολογία και ο ρυθμός είναι η βάση. Χωρίς αυτά δεν μπορείς να είσαι μάεστρος. Όμως γιά μένα ο μάεστρος, βασικά είναι αυτός ο οποίος έχει μία ολοκληρωμένη αντίληψη τού έργου σε βάθος και πλάτος, η οποία ξεκινάει από μία βαθειά γνώση και ανάλυση τών συνθετικών στοιχείων τού έργου.

Το συμφωνικό έργο, όπως είναι γνωστό, είναι ένα πολύτεχνο σύμπλεγμα και πρέπει να κάνεις μία πλήρη ανάλυση και μετά μία ανασύνθεση δημιουργική προσωπική.

Αυτό το έργο πρέπει να υπάρχει τελείως ολοκληρωμένο μέσα στην αντίληψη τού ερμηνευτή. Ο ερμηνευτής πρέπει να ξέρει όχι μόνο τούς ρυθμούς και τὰ προχορηματικά, πρέπει να το ζει. Η εκτέλεση δηλαδή έχει γίνει μέσα στον εγκέφαλό τού εκτελεστή, κ' αυτό τὸ πράγμα πρέπει να πάει μέσα στους εγκέφαλους όλων τών μουσικών και από τούς μουσικούς στον κόσμο.

Αυτή είναι η ερμηνεία. Τ' άλλα όλα είναι αστεία πράγματα. Είναι βέβαιος ότι αν έχω στά χέρια μου μία ορχήστρα όπως είναι η Κρατική, πού είναι μία ορχήστρα με μεγάλους μουσικούς, μέσα σε μία διετία θά μπορούσαμε να κάνουμε νουο τύπου ερμηνείες. Από άποψη ποιότητας εκτελέσεις έχουμε όλη τή δυνατότητα γιατί διαθέτουμε μουσικούς πρώτης κατηγο-

ρίας σέ παγκόσμια κλίμακα. Εγώ προσωπικά συνεργάστηκα με μουσικούς σ' όλο τόν κόσμο και μπορώ νά πώ ότι θεωρώ τούς δικούς μας, πρώτης κατηγορίας. Είναι πολύ πιά ευέλικτοι, μέ μεγάλη δαισιότητα, έντακτο και ήχο πού μπορεί νά φράσει σέ πολύ μεγάλες διακυμάνσεις.

Οι συνθήκες δουλειάς όμως στήν Ελλάδα, δέν επιτρέπουν νά πλασιωθεί 100% γιατί δέν έχει μόνιμη θέση. Ένας μουσικός τής ΚΟΑ θα δουλέψει στήν Λυρική, θα δουλέψει στό ραδιόφωνο σέ δίσκους, σέ κέντρα. Διασπάται η προσοχή του. Άν η Κρατική Ορχήστρα Αθηνών βρεί τίς σωστές συνθήκες εργασίας πού επιτρέπουν στόν μουσικό μέ αφοσίωση στό έργο τους, εγγυώμαι ότι μπορεί νά γίνει μέ από τίς πρώτες ορχήστρες τού κόσμου.

Υπάρχει η εκδοχή ν' αναλάβεται εσείς τήν Κρατική Ορχήστρα Αθηνών;

Φιλοδοξώ νά τό κάνω εδώ και πολύ καιρό. Χάρη στό φίλο μου τόν Μάνο Χατζιδάκι διευθύνω γιά πρώτη φορά τρία κονσέρτα και θα κάνω άλλο ένα. Από τί συνεργασία μου μέ τούς μουσικούς έμεινα ενθουσιασμένος. Νομίζω τό ίδιο και οι μουσικοί. Τό πιά σπουδαίο είναι ότι είναι ευχαριστημένα τό κονά. Φιλοδοξία μου είναι νά αναλάβω αυτή τήν ορχήστρα. Πιστεύω ότι ο φίλος μου ο Χατζιδάκις συμφωνεί νά αναλάβω, γιατί σχεδόν νά κάνει δυό ορχήστρες.

Παράλληλα δέν β' αφήσω τό τραγούδι πού μ' ενδιαφέρει πάντοτε. Τό τραγούδι είναι η άμμεση επικοινωνία, τό θεωρώ τό ψυμιά τής μουσικής, τί βάση τής μουσικής μας προθής.

Είναι γνωστό εδώ και χρόνια ότι η ΔΕΕΙΑ δέν χαρίζει θέσεις χωρίς ανταλλάγματα. Πώς αποφάσισαν νά σας αφήσουν νά διευθύνεται τήν ΚΟΑ και μάλιστα σέ τέσσερις συναλλαγές;

Δέν τό έκανε η ΔΕΕΙΑ αυτό τό πράγμα. Είναι τό Κράτος τό οποίο αντιστέκεται μέχρι τώρα. Και πιά πρίν μπορούσα νά ήμουν στήν ορχήστρα, διότι τό νά διευθύνει κανείς μέ ορχήστρα δέν σημαίνει ότι προχωρεί στό κράτος ή προχωρεί σέ μέ ιδεολογία, μέ τόξη και λοιπά.

Στό κάτω - κάτω οι ορχήστρες αυτές ανήκουν στό λαό, ζούν από τό φόρο τού λαού. Πιστεύω ότι εγώ είμαι πολύ πιά

κάνω στήν ορχήστρα πού αποινδήθηκε άλλο εκπαιδευτικό ή κρατικό παράγοντα. Διότι σάν φορολογούμενος Έλληνας έχω τήν αίσθηση ότι τήν συντηρώ. Αλλά και σάν Αριστερός έχω πιά πολλά δικαιώματα. Νομίζω ότι σφελεί τόν πολιτισμό διότι έχω απόλυτη συνείδηση ότι η Αριστερά σ' όλο τόν κόσμο και ιδιαίτερα στήν Ελλάδα είναι η πρωτοπόρος γιά τήν πολιτιστική αναγέννηση.

Πρέπει νά πώ ότι στήν ορχήστρα αυτή, πρωτομηκά τό '43 και έμεινα μέχρι τό '53 πού έφυγα γιά τό εξωτερικό. Άλλωστε ο δάσκαλός μου ο Δημήτρης Οικονομίδης δημιούργησε τήν ορχήστρα. Θεωρώ τελείως τυπική πράξη νά μού δώσουν νά τή διευθύνω. Μιά πράξη πού και τό γεγονός και μένο ότι διευθύνω τήν ΚΟΑ τόσο αργά, είναι σκάνδαλο. Όχι μόνο γιά τήν Κυβέρνηση και τό κράτος αλλά και γιά τίς προοδευτικές δυνάμεις, οι οποίες δέν μέ υποστήριξαν σ' αυτό τό αίτημά μου. Ούτε και τώρα νομίζω ότι η υποστήριξη η οποία μού κάνουν, έχει τί σημασία πού έπρεπε νά έχει.

Στις κριτικές πού γράφεται παλιά ότι «δημοκρατική Αλληγορία, στήν «Αυγή» και σέ άλλα έντυπα, φωνάζατε και μέ τό δικό σας, ότι δέν ανεβάνουν έργα νέων Ελλήνων συνθετών και ζητούσατε ευθύνες από τούς μεσάζοντες (τόν Παριδιά λ.χ.)

Εσείς πού διευθύνεται τώρα τήν ΚΟΑ και ίσως νά διευθύνεται τήν Συμφωνική τής ΕΡΤ, μπορείτε νά πώ πείτε τά έργα τών νέων συνθετών πού σκοπεύετε ν' ανεβάσετε;

Δέν έχω καμιά απόλυτη επαφή μέ συνθέτες και ιδιαίτερα μέ νέους. Η ζωή μου έχει γίνει πολύ πιά απομονωμένη τό τελευταίο διάστημα, αλλά νομίζω ότι και οι νέοι συνθέτες δέν επεδίωξαν ποτέ νά μέ γνωρίσουν. Δέν ήξω τή αντίληψη ή-χου γιά μένα. Πρέπει νά πώ όμως ότι σάν συνθέτης - τό έχω κάνει και στήν λαϊκή μουσική - δέν διευθύνω άλλα έργα γιατί είμαι πολύ εγωκεντρικός. Κάνω δικά μου έργα γιατί είμαι ειλικρινής. Αισθάνομαι ότι μέσα στό δικό μου τά έργα βρίσκω πιά πολύ ενδιαφέρον. Δέν υπαμιώ τούς άλλους μπορεί νά μού αρέσουν νά τ' ακούω... Ίσως κάποτε μού αρέσουν πιά πολύ και από τά δικά μου, αλλά ο εγωκεντρισμός τού συνθέτη, τού δημιουργού, νομίζω ότι μέ απωθεί καμιά φορά στό νά μπιώ τελείως μέσα στό πεπαι ενός άλλου συνθέτη. Εκτός πιά και είμαι ερωτοχτυπημένος μ' ένα έργο. Αυτό πού λέω είναι ένα ειλικρινές πράγμα.

Είμαι βασικά δημιουργός και σάν δημιουργός είμαι εγωκεντρικός. Αλλά αυτό δέν σημαίνει ότι όταν θα μπιώ στό διαδικασία μιάς ορχήστρας πού πρέπει νά εμφοιείται πολλά έργα, δέν θα υπαρεί μέ είδική μέριμνα γιά τήν Ελληνική μουσική και ιδιαίτερα γιά τούς νέους συνθέτες.

Σε συνέντευξη πού δώσατε πρόσφατα, δηλώσατε ότι είναι πλέον κοινό, η κλασσική μουσική νά γίνει κτημα ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων. Μπορείτε νά πώ πείτε τούς τρόπους;

Αυτό τό έχουμ κάνει μέ τήν Μικρή Ορχήστρα Αθηνών και μάλιστα σέ δύσκολες μέρες. Τώρα έχουμ τό ραδιόφωνο, έχουμ μέ ένα αντίληψη τού κράτους πού θέλει νά βοηθήσει αυτό τό πράγμα - έτσι τουλάχιστον δείχνει - Τό γεγονός μόνο, ότι έντεχνον λαϊκοί συνθέτες όπως είμω, πού έχουμ μεγάλη επαφή και εμπιστοσύνη μέ τόν κόσμο, ασχολούνται μ' αυτή τή μουσική, είναι κέρδος. Η Κρατική έδινε συναυλίες και δέν ήγχανε κανένας. Είναι θέμα εμπιστοσύνης τού κόσμου. Αυτή η εμπιστοσύνη δέν αποπτάει μέ φτηνάδες. Κάποτε και ο Παπαδόπουλος αποφάσισε νά εμφοιωθεί τόν κόσμο και υποχρέωσε όλες τίς εφημερίδες νά δημοσιεύσουν διηγήματα κλπ. Ο κόσμος τό σάχθηκε αυτά, γιατί βήγχαν μέ φτηνά τού Παπαδόπουλου. Άρα λοιπόν τό πρόσωμο παίξει μεγάλη σημασία. Και τό γεγονός ότι ο Χατζιδάκις όπως κι εγώ, έχουμ μέ φυσιολογική πορεία μέσα στόν κόσμο... Δέν επιβλήθηκα μέ λόγω τών γνωριμιών μας ή χάρη τών διπλωμάτων μας. Εί-

μπατε δύο άνθρωποι ασήμαντοι κοινωνικά που βρεθήκαμε σε φοβερές οικονομικές δυσκολίες και ό,τι δημιουργήσαμε το δημιουργήσαμε μόνοι μας.

Δέν πήγαμε, ούτε προσπαθήσαμε να πάμε προς την δημοσιότητα, την δόξα, το χρήμα. Εκείνα ήρθαν προς εμάς. Γιατί είχαμε έργο και δράση. Αυτό που μάς επέβαλε τελικά ήταν ακριβώς το γεγονός ότι κάθε βήμα που κάναμε, έβρισκα ανταπόκριση μέσα στον κόσμο. Οικοδομήσαμε την εικόνα μας με έργα και με στάση. Δέν ήταν κάτι, άς πούμε δοτό. Δέν ήμαστε δοτοί...

Ναι. Αλλά ο κ. Χατζιδάκις δήλωσε σε συνεντεύξεις του τώρα τελευταία ότι εκπροσωπεί την Πολιτιστική Πολιτική της Κυβέρνησης Καραμανλή. Εσείς, συνεργαζόμενος μαζί του, αποδέχεται αυτή την πολιτική;

Ο καθένας μας ανήκει σε μία ιδεολογία και είναι δικαίωμά του να τό κάνει αυτό. Αυτό είναι δημοκρατία. Έχω το δικαίωμα να πιστεύω στα ιδανικά που πιστεύω και ο Χατζιδάκις έχει κάθε δικαίωμα να πιστεύει ότι θέλει. Δέν μπορούμε να πούμε ότι ένας άνθρωπος που δέν πιστεύει εκεί που πιστεύουμε εμείς, είναι προδότης...

Αυτή τη στιγμή, εφ' όσον τα πράγματα που πιστεύει ο Χατζιδάκις έχουν την υποστήριξη μιας μεριδιάς του λαού και μπορούν να βινούν δημοκρατικά μέσα στην καθημερινή ζωή της χώρας έχουν την ίδια σημασία με το να είσαι σε άλλη παράταξη. Είμαστε υποχρεωμένοι, υπερασπιζόμενοι τις δικές μας ιδέες σάν καλύτερες, να δίνουμε το δικαίωμα στον άλλο να πιστεύει στο πρόσωπο του Καραμανλή, όπως ένας άλλος στο πρόσωπο του Παπανδρέου, ένας άλλος στο πρόσωπο του Φλωράκη ή στα κόμμάτα τους. Αλλά αυτό για μένα σε σχέση μ' εκείνο που είναι ο Χατζιδάκις και που είμαι εγώ, είναι αποκοδομήμα.

Εμείς γίναμε ότι γίναμε μέσα στα βήθη της ψυχής του Ελληνικού λαού, σε μία περιοχή γεμάτη ευαισθησία, πάνα, δύναμη και διάρκεια...

Μέσα σε μία δοσμένη εποχή, εμείς δουλέψαμε, φτιάξαμε μουσική για όλα τα είδη που μπορούσαν να υπάρξουν: για φίλμς, για θέατρο, για σκέτς, για κηδείες, για διακούς... Είμαστε εργάτες. Δικαιωθήκαμε μες' την εργασία. Τι να σου κάνουν τα κυβερνητικά ή τα κομματικά μέσα μπροστά στη δύναμη που έχει ένα τραγούδι που τραγουδάει ακόμα ο κόσμος; Είναι κάτι άλλο παλύ πιο βαθύ. Η αποδοχή μας από τον κόσμο και τον χρόνο. Αυτό είναι ένα θαύμα και δέν μπορεί να γίνει με κανένα κυβερνητικό μέσο, με καμιά κομματική κατάσταση. Όσους πρωτοπυργούς και όσους υπουργούς και όσα κόμματα και να ζέρεις, δέν μπορούν να επιβάλλουν το τραγούδι...

Συγνώμη. Δέν σάς ρωτήσα για τον δημιουργό Χατζιδάκι, αλλά για τον διορισμένο διευθυντή του Τρίτου προγράμματος και της Κρατικής Ορχήστρας—

Ναι. Το γεγονός ότι ο Χατζιδάκις επιτέλους πήρε μία θέση, αυτό είναι όφελος. Για ποιόν δουλεύει πολύ παλύ αυτή η κατάσταση; Οπωσδήποτε η κυβέρνηση αυτή τη στιγμή, κάνοντας αυτό το πράγμα, έχει μία σκοπιμότητα. Πάει να οφεληθεί.

Να δείξει δηλαδή ένα πολιτιστικό πρόσωπο;

Μακάρι. Έστω ότι αυτή η κυβέρνηση είναι πολύ πονηρή και θέλει να κατακτήσει το λαό και κάνει αυτό το πράγμα. Μεθαύριο π.χ. εθνικοποιεί όλες τις τράπεζες, κάνει σοσιαλισμό, παίρνει τα κτήρια και τα δίνει στους φτωχούς... Άν είναι τόσο πονηρή μακάρι. Όλα να τό κάνει αυτή. Το θέμα είναι ότι αυτή η πονηριά — που τη λέμε εμείς με πονηριότητα πάλι — έχει ορισμένα όρια. Οι υπαρέξεις αυτές καμιά φορά δέν είναι απλώς ποσοτικά πράγματα, είναι και ποιοτικά. Όταν διορίζουν ένα Χατζιδάκι και το κάνουν με πονηριά, θά τό πληρώσουν αν έ-

να βασικά εναντίον του ουσιαστικού Χατζιδάκι. Εκείνο όμως που έχει σημασία για μέν δέν είναι όλ' αυτά. Αυτά είναι προβλήματα της κυβερνητικής παράταξης. Εμείς το βλέπουμε αλλιώς: Αυτό το πράγμα βοηθάει βασικά το κίνημα;

Άν αμύριο πάραυτον τον Μάρξ φέρ' επείν και τον κάνουν υποχρεωτικό μάθημα στα σχολεία και στα πανεπιστήμια, εμείς θά πούμε ότι τό κάνουν από πονηριά; Μακάρι να τό κάνουν, άς είναι κι έτσι. Το θέμα είναι ότι ωφελούμαστε εμείς απ' αυτό. Εγώ νομίζω ότι σ' αυτό τα πράγματα δέν πρέπει να είναι κανείς απόλυτος.

Θέλω να πώ ότι αυτό που εκφράζει ο Χατζιδάκις είναι πολύ πιο σημαντικό από κάθε κυβερνητική παράταξη. Ο Χατζιδάκις δέν είναι, έτσι, ένα πρόσωπο. Οτιδήποτε να σκεφτεί ο ίδιος για τον εαυτό του είναι κάτι παραπάνω και από τη δική του σκέψη, γιατί ο ίδιος πρέπει νάναί πάντοτε ακριβώς, στο τέλος του ειδικού βάρους που έχει ο ίδιος μέσα στην πολιτιστική και γενικότερα στην κοινωνική ζωή της χώρας.

Ο Χατζιδάκις είναι ακριβώς! Είναι ήδη ένα σύμπααν γιατί έχει δημιουργήσει ένα κύκλο που είναι ένα έργο, μιά παρουσία, είναι μιά στάση ζωής. Όλ' αυτά έχουν επιρρέσει βαθειά την τέχνη, τη μουσική, την κοινωνία και ανεβαίρετα από την ίδια τη θέση του Χατζιδάκι αυτά θά λειτουργούν πάντα και θά λειτουργούν καταλυτικά. Ο τόπος αυτός έχει στοιχεία. Ο Τσαρούχης είναι ένα σύμπααν, ο Κούνας είναι ένα σύμπααν, ο Μινωτής, ο Κατράκης είναι ένα σύμπααν, ο Ελύτης, ο Ρίτσος, ο Βάρναλης, ο Τσιτσάνης... Αυτές οι προσωπικότητες έχουν πολύ μεγαλύτερο βάρος από οποιαδήποτε κυβερνήση και οποιαδήποτε πολιτική παράταξη. Μπορεί να μπειυον σε παιχνίδια πολιτικά, αλλά σε 10 χρόνια τα πολιτικά παιχνίδια θάχουν αλλοξει. Ο Χατζιδάκις όμως θάχει μένει.

Πιστεύω ότι σήμερα, με την πολυπλοκότητα που έχουν πάει οι διεργασίες μέσα στο κοινωνικό γίγνεσθαι, ιδιαίτερα με τις παρεμβάσεις του κεφαλαίου ο οποίος σάν Πρωτεύς μεταμορφώνεται και καθοδηγεί την καθημερινή μας ζωή και διαμορφώνει την καθημερινή μας συνείδηση, πιστεύω ότι στην διαμόρφωση του λαού, πολύ μεγαλύτερο ρόλο παίζει η μάρκα ενός μέγερ, η μάρκα μιας τηλεόρασης, η μάρκα ενός αυτοκινήτου, παρά ένας ολόκληρος κρατικός μηχανισμός, ή ολόκληρο πολιτικό κόμμα.

Όλα αυτά τα μικροπράγματα τα καθημερινά μαζί με την φοβερή προπαγάνδα που γίνεται με τό μέσα μαζικής ενημέρωσης, δημιουργούν όχι μόνο νέες καθημερινές ανάγκες, αλλά και μιά διάθεση ψυχολογική που φτάνει κάποια σε ιδεολογική. Είναι μιά ιδεολογία τελικά τό ότι το Σαββατοκύριακο παίρνεις την οικογένειά σου και φεύγεις από την Αθήνα ή τό ότι έχεις ένα εσοχικό ή ένα ΗΙ - F συκρότημα.

Σού δημιουργεί ένα άλλο τρόπο ζωής, που φτάνει τον τρόπο της σκέψης που τελικά είναι μιά στάση κοινωνική και ιδεολογική.

Μή ξεχνάμε ότι ο άνθρωπος, ο οποίος υπέφερε τόσες χιλιάδες χρόνια και υπέφερε από άμεσα πράγματα όπως η πείνα, η βρομιά, οι αρρώσπτες, η μαθεβία κ.λπ. βρισκόται σήμερα κάτοχος φοβερών μέσων, μαγικών!

Η απελευθέρωση του είναι μεγάλη. Εδώ πριν από 30 χρόνια πέραμαε ένα ξυραφάκι της βδομάδα και τό ακονίζαμαε στο πότηρι, σ'υβρακο αλλαζαμαε κάθε μήνα, για χαρτί τσιγαλέτας είχαμαε εφημερίδες. Όλα αυτά τα καθημερινά που αλλαζαμαε είναι τέρσπια. Για να μην πώ για τα ραδιόφωνα, τις τηλεοράσεις... Πέρασ πήγα στη Σιβηρία και μέσα στο αεροπλάνα ήταν Έλληνες.

Στη Μόσχα υπήρχαν γκρούσι Έλληνική. Οι Έλληνες γυρίζουν σήμερα όλο τον κόσμο. Είναι μεγάλη νίκη ο τουρισμός. Όλοι αυτοί οι φοικαράδες πούναί όλο τό χρόνο κλεισμένοι στα γραφεία και τό εργοστάσια ζαφικά πάνα σ' όλα τό μέρη του

κόσμου κι' αναπνέουν. Εμείς βλέπουμε τούς τουρίστες σάν εχθρούς. Γιατί; Είναι φουκαράδες Γερμανοί, Γάλλοι, κ.α. πού έρχονται όπως εμείς πάμε αλλού. Αρχίζει μιá συναδελφωσύνη. Σπάνε τά σύνορα, σπάνε οι γλώσσες. Πάνε πιά αυτά. Μεγάλες «επαναστάσεις» γίνονται καθημερινά. Η ανθρωπότητα πάει νά γίνει ένα έθνος κι εμείς τό χτυπάμε. Είμαστε αντιδραστικοί.

Σήμερα η Σοβιετική ένωση κάνει βιομηχανίες αυτοκινήτου. Σέ 10 - 15 χρόνια όλοι οι Ρώσοι θάχουν αυτοκίνητο. Μεθαύριο 1 δισεκατομμύριο Κινέζοι θά θέλουν αυτοκίνητο. Τό αυτοκίνητο είναι μιá νέα νοστροπία, ένας νέος πολιτισμός...

Όλα αυτά τά βλέπω σάν άξονες ή σάν υπόγεια πατάμια τά οποία περνάνε μέσ' από τήν κοινωνία παφλάζοντας και δημιουργούν μιá νέα ψυχολογία στόν κόσμο, μέ κατευθυντήριες δυνάμεις πιά τίς εταιρείες πού μονοπωλούν αυτά τά πράγματα πού ανταποκρίνονται σέ ανάγκες. Επειδή ζούν από τόν κόσμο, είναι υποχρεωμένες νάχουν επαφή μαζί του. Δέν τό υποτιμώ αυτό τό πράγμα και καταλήγω στό εξής:

Τι είναι τελικά η πολιτική εξουσία; Πού επηρεάζει;

Υποπεύομαι πλέον ότι γίνεται ένα παιχνίδι, ένα υπερθέαμα μέ στάρ οι οποίες δέν είναι πιά η Βουγιουκλάκη και η Καρέζη, αλλά ο Καραμανλής και ο Αντρέας. Είναι στάρ... Και τό «θέατρο» είναι η εφημερίδα...

Είχα διαβάσει ένα θαυμάσιο βιβλίο στη Γαλλία, τό «πολιτική - υπερθέαμα». Είναι τού Σβαρτσεμπεργκ, πού είναι στέλεχος τού ριζοσπαστικού κόμματος.

Τι πουλάνε τά κόμματα;

Πουλάνε τόν ηγέτη, τή μεγάλη στάρ, πού φυσικά όταν γίνει κράτος θά βολευτεί κι' αυτός και ο «θίασος» (πού έχει αναρίθμητους ηθοποιούς και κομπάρσους) από τό δημόσιο μπεζαχτά. Όταν θά γίνει κράτος θά τόν πληρώνει κι' ο φορολογούμενος πού είναι αντίπαλός του. Αυτό είναι τό κόλπο.

Μονάχα ο γνήσιος αριστερός οικοδομείται πάνω σέ μιá συγκεκριμένη ιδεολογία. Έχει μιá ολοκληρωμένη προσωπικότητα η οποία φτιάχνεται μέ βάση μιá φιλοσοφία πού οδηγεί σέ ριζικές και κρίσιμες επιλογές.

Όμως τά αστικά τά κόμματα σέ ποιá φιλοσοφία πάνω βαδίζουν; Στην πολιτική πραγματικότητα τή σημερινή, δέ νομίζω ότι έχει φτάσει σέ βάθος η οποιαδήποτε προσωπικότητα. Γιατί δέν έχουν κατ' αρχήν ιδεολογία. Δέν έχουν φιλοσοφία.

Έτσι στό βάθος όλοι μας φτιαχνώμαστε από μεγάλες συντεταγμένες, θετικές, όπως είναι τό πολιτιστικό κίνημα και οι μεγάλες μορφές τής τέχνης πού μάς επηρεάζουν και μάς διαμορφώνουν.

(Μαγνητοφωνημένη συνέντευξη πού πήρε ο γιώργος κυριαζίδης)